

УДК 65 : 334 : 316.354 : 316.42 (614.2 + 615.1)

Ю. С. БРАТІШКО, О. В. ПОСИЛКІНА

Національний фармацевтичний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ НАПРЯМКІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Висвітлені форми та напрямки реалізації соціальної відповідальності фармацевтичних компаній в умовах впровадження систем менеджменту якості. Визначені складові та об'єкти соціальної відповідальності фармацевтичного бізнесу. Авторами проведений аналіз основних напрямків зовнішньої соціальної відповідальності фармацевтичного бізнесу в Україні.

Ключові слова: соціальна відповідальність; соціальний розвиток; фармацевтичне підприємство

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На теперішній час все більша кількість вітчизняних фармацевтичних компаній (ФК) опікується питанням формування та розвитку такого напрямку своєї діяльності як соціальна відповідальність (СВ). Зростання зацікавленості та усвідомлення корисності соціально відповідальної поведінки для ФК підтверджується позитивною динамікою розмірів фінансування ними соціальної сфери, зростанням кількості соціально орієнтованих проектів, які реалізовані ФК протягом останнього десятиріччя, наявністю на деяких ФК посад менеджерів із соціальної відповідальності, наявністю на офіційних сайтах компаній інформації щодо напрямків СВ, регулярним складанням та оприлюдненням соціальних звітів, посіданням значних місць у національних рейтингах найбільш соціально відповідальних компаній України. Крім того, вітчизняні ФК стають лідерами рейтингів щодо Індексу прозорості та підзвітності компаній в Україні. Всі ці досягнення позитивно впливають на імідж ФК, підвищують лояльність до них клієнтів, сприяють зростанню інвестиційної привабливості і конкурентоспроможності. Все це обумовлює актуальність досліджень з питань формування та оцінки системи СВ ФК.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У фармації шляхи управління соціально-економічним розвитком та соціально відповідальною діяльністю ФП розроблялись у роботах Котвицької А. А. [4, 5, 8-10, 18], Книша Є. Г. [13, 14],

Мнушко З. М. [6, 7], Немченко А. С. [8-10], Партишева О. [11], Пономаренка М. С. [12], Посилкіної О. В. [1-3], Толочка В. М. [15-17] та інших учених. Але, незважаючи на значний науковий внесок цих науковців, недостатньо опрацьованими залишаються методичні аспекти формування і комплексного управління належною системою зовнішньої соціальної відповідальності вітчизняних ФП в умовах впровадження менеджменту якості, що робить актуальним подальшу розробку даної проблематики.

ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Отже, сьогодні аналізуються існуючі форми соціально відповідальної діяльності ФП, здійснюються спроби обґрунтування методів та інструментарію управління соціальною відповідальністю. Але дотепер не розробленими залишаються методичні засади управління зовнішньою соціальною відповідальністю суб'єктів фармацевтичної галузі.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою цієї роботи є дослідження та аналіз основних форм реалізації зовнішньої соціальної відповідальності ФК; виявлення напрямків зовнішньої соціальної відповідальності ФК, які потребують більш ефективного управління, а також розробка рекомендацій щодо збалансованого управління системою соціальної відповідальності фармацевтичного бізнесу (СВФБ). Об'єктом дослідження є напрями соціально відповідальної діяльності ФК, спрямовані на зовнішніх стейкхолдерів. Науковою новизною дослідження є визначення

© Братішко Ю. С., Посилкіна О. В., 2016

**РЕЗУЛЬТАТИ АНАЛІЗУ НАЯВНОСТІ СЕРТИФІКАТІВ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ
ЯКОСТІ ТА ГАЛУЗЕВИХ НАЛЕЖНИХ ПРАКТИК (GxP) У ДОСЛІДЖУВАНИХ
ФАРМАЦЕВТИЧНИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ У 2016 РОЦІ**

Фармацевтична компанія	Наявність сертифікату GxP	Наявність сертифікату ISO 9000	Наявність сертифікату ISO 13485	Наявність сертифікату ISO 17025	Впровадження системи TQM
Промислові фармацевтичні підприємства					
ПАТ «Фармак»	+	+	+	-	+
Корпорація «Артеріум»	+	+	-	-	+
ПАТ НВЦ «Борщагівський ХФЗ»	+	+	-	+	-
ФФ «Дарниця»	+	+	-	-	+
ТОВ «ФК «Здоров'я»	+	+	-	-	-
ПАТ «Київський вітамінний завод»	-	+	-	-	-
ТОВ «Мікрофарм»	+	-	-	-	-
ТОВ «Тернофарм»	+	-	-	-	-
ПрАТ «Лекхім-Харків»	-	-	-	-	-
ПАТ «Фармстандарт-Біолік»	-	-	-	-	-
Корпорація «Юрія-Фарм»	+	+	+	-	-
ТОВ «Такеда Україна»	+	-	-	-	+
ТОВ «Тева Україна»	+	-	-	-	+
Дистриб'юторські фармацевтичні компанії					
ТОВ «Артур-К»	-	-	-	-	-
ТОВ «БадМ»	+	-	-	-	-
СП «Оптима-Фарм, ЛТД»	-	-	-	-	-
ПТП МП фірма «Едельвейс»	-	-	-	-	-
Компанія «Дельта Медикел»	+	+	-	-	-
Аптечні мережі					
Мережа аптек «Мед Сервіс Груп»	-	-	-	-	-
Мережа «Аптека низьких цін»	-	-	-	-	-
Мережа аптек «Здоров'я»	-	-	-	-	-
Мережа аптек «Леда»	-	-	-	-	-
Мережа аптек «9-1-1»	-	-	-	-	-
Мережа «Аптека доброго дня»	-	-	-	-	-

Джерело: розроблено авторами на підставі вивчення інформації з офіційних сайтів компаній

сутності та складових зовнішньої СВФБ з урахуванням вимог міжнародних стандартів якості.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

СВФБ – це здатність суб'єктів фармацевтичної галузі брати на себе відповідальність фінансового, економічного, соціального і екологічного характеру за наслідки їхньої діяльності перед всіма зацікавленими сторонами, яка реалізується через етичну поведінку з урахуванням інтересів і очікувань всіх стейкхолдерів при дотриманні чинного законодавства і міжнародних стандартів на принципах добровільності і взаємної вигоди [1].

Зовнішня СВФБ – це здатність ФК брати на себе зобов'язання за наслідки їх діяльності перед державою та органами державної влади, органами місцевого самоврядування, місцевим співто-

вариством, суспільством та суспільними організаціями, споживачами, клієнтами, пацієнтами, лікарями та провізорами, постачальниками, бізнес-партнерами, конкурентами, фінансово-кредитними та податковими закладами, інвесторами, засобами масової інформації та іншими зовнішніми зацікавленими сторонами.

За результатами проведених досліджень можна зробити висновки, що до зовнішньої СВФК належить:

1) ділова практика щодо впровадження у ФК України систем менеджменту якості для забезпечення населення лікарськими засобами належної якості, що підтверджується наявністю у ФК відповідних сертифікатів – так у сучасних ФК впровадження систем менеджменту якості підтверджується наявністю сертифікатів GxP, ISO 9000, ISO 13485 та ін. (дослідження щодо наявності у ФК відповідних сертифікатів наведені у табл. 1);

РЕЗУЛЬТАТИ АНАЛІЗУ НАЯВНОСТІ СЕРТИФІКАТИВ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ У ДОСЛІДЖУВАНИХ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ У 2016 РОЦІ

Фармацевтична компанія	Наявність сертифікату ISO 14000	Наявність сертифікату IMPAC 10000	Наявність сертифікату ISO 50000
Промислові фармацевтичні підприємства			
ПАТ «Фармак»	+	-	-
Корпорація «Артеріум»	+	-	-
ПАТ НВЦ «Борщагівський ХФЗ»	+	+	+
ФФ «Дарниця»	-	-	-
ТОВ «ФК «Здоров'я»	+	-	-
ПАТ «Київський вітамінний завод»	-	-	-
ТОВ «Мікрофарм»	-	-	-
ТОВ «Тернофарм»	-	-	-
ПрАТ «Лекхім-Харків»	-	-	-
ПАТ «Фармстандарт-Біолік»	-	-	-
Корпорація «Юрія-Фарм»	-	-	-
ТОВ «Такеда Україна»	-	-	-
ТОВ «Тева Україна»	-	-	-
Дистриб'юторські фармацевтичні компанії			
ТОВ «Артур-К»	-	-	-
ТОВ «БадМ»	-	-	-
СП «Оптима-Фарм, ЛТД»	-	-	-
ПТТП МП фірма «Едельвейс»	-	-	-
Компанія «Дельта Медикел»	-	-	-
Аптечні мережі			
Мережа аптек «Мед Сервіс Груп»	-	-	-
Мережа «Аптека низьких цін»	-	-	-
Мережа аптек «Здоров'я»	-	-	-
Мережа аптек «Леда»	-	-	-
Мережа аптек «9-1-1»	-	-	-
Мережа «Аптека доброго дня»	-	-	-

Джерело: розроблено авторами на підставі вивчення інформації з офіційних сайтів компаній

2) ділова практика щодо впровадження у ФК України систем екологічного менеджменту для забезпечення відповідального поводження до навколишнього середовища, що підтверджується наявністю у ФК відповідних сертифікатів – так у сучасних ФК впровадження систем екологічного менеджменту підтверджується наявністю сертифікатів ISO 14000, ISO 50000 та ін. (дослідження щодо наявності у ФК відповідних сертифікатів наведені у табл. 2);

3) ділова практика щодо впровадження ФК України систем соціально орієнтованого менеджменту та соціальної відповідальності для забезпечення довгострокових переваг та побудови партнерських відносин з ключовими стейкхолдерами, що підтверджується наявністю у ФК відповідних сертифікатів – так деякі ФК України приєдналися до ініціативи ООН з питань соціальної відповідальності та беруть участь у реалізації положень Глобального договору, впроваджують стандарти ISO 26000, SA 8000 (дослідження щодо на-

явності у ФК відповідних сертифікатів наведені у табл. 3).

Іншими напрямками зовнішньої СВ ФК України сьогодні є: наявність на власному офіційному Інтернет-сайті ФК розділу щодо соціальної відповідальності; оприлюднення цілей діяльності ФК; розкриття інформації про місію ФК; наявність реалізованих соціальних програм розвитку; розкриття інформації про корпоративну соціальну відповідальність компанії; наявність розроблених документів, які підтверджують націленість діяльності на соціальну відповідальність; розкриття інформації про благодійність, меценатство та рівень соціально орієнтованих витрат; складання та оприлюднення соціальної (нефінансової) звітності; наявність у вільному доступі фінансових звітів про діяльність підприємства; участь у конкурсах з соціальної відповідальності та ін.

Таким чином, за результатами проведеного аналізу можна визначити ФК-лідери за рівнем зовнішньої соціально відповідальної діяльності:

**РЕЗУЛЬТАТИ ОЦІНКИ НАЯВНОСТІ СЕРТИФІКАТИВ ЗІ СТАНДАРТІВ
З СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ У ДОСЛІДЖУВАНИХ
ФАРМАЦЕВТИЧНИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ У 2016 РОЦІ**

Фармацевтична компанія	Наявність сертифікату ISO 26000	Наявність сертифікату SA 8000	Участь у Глобальному договорі ООН з питань СВ
Промислові фармацевтичні підприємства			
ПАТ «Фармак»	-	-	+
Корпорація «Артеріум»	-	+	+
ПАТ НВЦ «Борщагівський ХФЗ»	-	+	-
ФФ «Дарниця»	-	-	-
ТОВ «ФК «Здоров'я»	-	-	-
ПАТ «Київський вітамінний завод»	-	-	-
ТОВ «Мікрофарм»	-	-	-
ТОВ «Тернофарм»	-	-	-
ПрАТ «Лекхім-Харків»	-	-	-
ПАТ «Фармстандарт-Біолік»	-	-	-
Корпорація «Юрія-Фарм»	-	-	-
ТОВ «Такеда Україна»	+	-	-
ТОВ «Тева Україна»	-	-	-
Дистриб'юторські фармацевтичні компанії			
ТОВ «Артур-К»	-	-	-
ТОВ «БадМ»	-	-	-
СП «Оптима-Фарм, ЛТД»	-	-	-
ПТП МП фірма «Едельвейс»	-	-	-
Компанія «Дельта Медикел»	-	-	-
Аптечні мережі			
Мережа аптек «Мед Сервіс Груп»	-	-	-
Мережа «Аптека низьких цін»	-	-	-
Мережа аптек «Здоров'я»	-	-	-
Мережа аптек «Леда»	-	-	-
Мережа аптек «9-1-1»	-	-	-
Мережа «Аптека доброго дня»	-	-	-

Джерело: розроблено авторами на підставі вивчення інформації з офіційних сайтів компаній

ПАТ «Фармак», корпорація «Артеріум», ПАТ НВЦ «Борщагівський ХФЗ». Подібна ситуація є цілком закономірною, оскільки саме ці ФК є безумовними лідерами на фармацевтичному ринку України, їм притаманний європейський стиль роботи і високий рівень корпоративної культури.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, сьогодні більшість досліджуваних ФК зважають на необхідність реалізації політики СВ, але, з огляду на проведені дослідження, масштаби зовнішньої СВ є більш розгалуженими, ніж внутрішньої. Тому сучасним ФК слід більше уваги приділяти не тільки зовнішнім соціальним програмам, але й більше турбуватись про власний персонал. Також у випадку поліпшення фінансово-економічного стану в країні і в галузі перспективними напрямками внутрішньої СВФБ для ук-

раїнських ФК можуть бути організація додаткового пенсійного забезпечення персоналу, фінансування отримання управлінським персоналом другої вищої освіти, розвиток сучасних форм і методів мотивації персоналу та ін.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ

1. Братішко Ю. С. Посада менеджера із соціальної відповідальності сучасної фармацевтичної компанії : Соціальна відповідальність бізнесу і адміністрації – створення інноваційного управління : [монографія] / Ю. С. Братішко, О. В. Посилкіна; за ред. В. Дучмала. – Бердянськ : Вид-во Ткачук О. В., 2015. – С. 54-63.
2. Братішко Ю. С. Теоретико-методологічні засади впровадження соціального контролінгу на фармацевтичних підприємствах / Ю. С. Бра-

- тішко, О. В. Посилкіна // Управління, економіка та забезпечення якості в фармації. – 2015. – № 6. – С. 78-86.
3. Братішко Ю. С. Формування концепції соціальної відповідальності фармацевтичного бізнесу / Ю. С. Братішко // Socio-economic problems of management: Collective monograph. – Thorpe-Bowker®, Melbourne, Australia, 2015. – P. 198-221.
  4. Котвіцька А. А. Дослідження впровадження етичного кодексу фармацевтичних працівників України у практичну діяльність / А. А. Котвіцька, І. О. Сурікова, Н. Б. Гавриш // Соціальна фармація в охороні здоров'я. – 2015. – Т. 1, № 1. – С. 45-52.
  5. Котвіцька А. А. Соціальний маркетинг як основа формування соціальної відповідальності фармацевтичних організацій / А. А. Котвіцька, Н. В. Чмихало, А. В. Волкова // Матер. міжнарод. наук.-практ. інтернет-конф.: [Соціальна фармація в Україні : стан, проблеми та перспективи] (17-20 берез. 2014 р.) / ред. кол.: А. А. Котвіцька та ін. – Х. : НФаУ, 2014. – С. 88-95.
  6. Мнушко З. Н. Фармацевтическая этика и деонтология : [тексты лекций] / [З. Н. Мнушко, Н. М. Дихтярева, Н. В. Чернобровая и др.]. – Х. : НФаУ: Золотые страницы, 2002. – С. 60-75.
  7. Мнушко З. М. Формування корпоративної культури у складі стратегічної діяльності фармацевтичних підприємств / З. М. Мнушко, Г. М. Лисак // Вісник фармації. – 2003. – № 3. – С. 55-60.
  8. Немченко А. С. Концепція пріоритетного розвитку соціально-ефективної організації фармацевтичного забезпечення населення та впровадження національних стандартів належних практик GDP та GPP / А. С. Немченко, А. А. Котвіцька // Фармац. журн. – 2006. – № 4. – С. 3-9.
  9. Немченко А. С. Кореляційно-регресійне моделювання соціально-економічних показників сімейної доступності лікарських засобів у регіонах України : [метод. рек.] / А. С. Немченко, А. А. Котвіцька. – Х., 2007. – 28 с.
  10. Немченко А. С. Наукове обґрунтування принципів функціонування системи лікарського забезпечення населення та визначення її соціальної ефективності / А. С. Немченко, А. А. Котвіцька // Фармаком. – 2007. – № 2. – С. 94-99.
  11. Партишев О. Корпоративна соціальна відповідальність. Фармацевтичний бізнес / О. Партишев, А. Стогній, А. Чобану // Фармацевт-практик. – 2012. – № 5. – С. 8-9.
  12. Пономаренко М. С. Етична декларація – стандарт поведінки медпредставника, провізора-консультанта в інформаційно-довідковій та рекламній діяльності при просуванні ліків на фармацевтичному ринку України / М. С. Пономаренко // Фармац. журн. – 2007. – № 5. – С. 35-41.
  13. Ткаченко Н. О. Сучасний стан і характеристика соціальної відповідальності підприємницької діяльності / Н. О. Ткаченко, Н. М. Червоненко, Є. Г. Книш // Запороз. мед. журн. – 2013. – № 2. – С. 76-82.
  14. Ткаченко Н. О. Формування соціальної відповідальності у системі вищої фармацевтичної освіти / Н. О. Ткаченко, Є. Г. Книш, Н. М. Червоненко // Фармац. журн. – 2013. – № 3. – С. 23-28.
  15. Толочко В. М. Аналіз законодавчо-нормативного регулювання системи соціального захисту працівників аптечних закладів України / В. М. Толочко, Т. Ф. Музика, М. В. Зарічкова, О. М. Должнікова // Соціальна фармація в охороні здоров'я. – 2015. – Т. 1, № 1. – С. 12-17.
  16. Толочко В. М. Сучасні вимоги до системи охорони праці в аптечних закладах України / В. М. Толочко, Т. Ф. Музика, М. В. Зарічкова, Т. О. Артюх // Соціальна фармація в охороні здоров'я. – 2015. – Т. 1, № 2. – С. 65-72.
  17. Толочко В. М. Посилення соціальної відповідальності в діяльності аптечних закладів України / В. М. Толочко, М. В. Зарічкова // Міжн. наук.-практ. інтернет-конф.: [Соціальна фармація : стан, проблеми та перспективи] (17-20 берез. 2014 р.) ред. кол.: А. А. Котвіцька та ін. – Х. : НФаУ, 2014. – С. 128-132.
  18. Черкашина А. В. Дослідження сучасного стану соціальної відповідальності найбільших аптечних мереж міста Харкова / А. В. Черкашина, А. А. Котвіцька // Управління, економіка та забезпечення якості в фармації. – 2014. – № 3. – С. 36-42.
  19. <http://artur-k.com.ua/>
  20. <http://bcpp.com.ua/>
  21. <http://farmak.ua/>
  22. <http://med-service.com.ua/>
  23. <http://microfarm.com.ua/>
  24. <http://ternopharm.com.ua/>
  25. <http://www.arterium.ua/>
  26. <http://www.darnitsa.ua/>
  27. <http://www.oobadm.dp.ua/>
  28. <http://www.takeda.ua/>
  29. <http://www.teva.ua/>
  30. <http://www.uf.ua/>
  31. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
  32. <http://www.vitamin.com.ua/>

33. <https://www.zt.com.ua/>
34. <http://www.lekhim.ua/>
35. <http://www.biolik.com.ua/>
36. <http://www.ooobadm.dp.ua/>
37. <http://optimapharm.ua/>
38. <http://www.edelweiss.com.ua/>
39. <http://deltamedical.com.ua/>
40. <http://apteka911.com.ua/>
41. <http://www.aptekanizkihcen.ua/>
42. <http://mega-apteka.com/>
43. <http://leda.kharkov.ua/>
44. <https://www.add.ua/>

УДК 65: 334: 316.354: 316.42 (614.2 + 615.1)

Ю. С. Братишко, О. В. Посылкина

**ИССЛЕДОВАНИЕ НАПРАВЛЕНИЙ РЕАЛИЗАЦИИ ВНЕШНЕЙ СОЦИАЛЬНОЙ
ОТВЕТСТВЕННОСТИ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКИХ КОМПАНИЙ**

Освещены формы и направления реализации социальной ответственности фармацевтических компаний в условиях внедрения систем менеджмента качества. Определены составляющие и объекты социальной ответственности фармацевтического бизнеса. Авторами проведен анализ основных направлений внешней социальной ответственности фармацевтического бизнеса в Украине.

Ключевые слова: социальная ответственность; социальное развитие; фармацевтическое предприятие

UDC 65: 334: 316.354: 316.42 (614.2 + 615.1)

Yu. S. Bratishko, O. V. Posylkina

**RESEARCH OF THE DIRECTIONS OF IMPLEMENTATION OF EXTERNAL SOCIAL
RESPONSIBILITY OF THE PHARMACEUTICAL COMPANIES**

We are covered the forms and the directions of realization of social responsibility of the pharmaceutical companies in the conditions of introduction of systems of quality management in article. The components and objects are defined of social responsibility of pharmaceutical business in article. The author has carried out the analysis of external social responsibility of pharmaceutical business in Ukraine.

Key words: social responsibility; social development; pharmaceutical company

Адреса для листування:

61140, м. Харків, вул. О. Невського, 18.

Тел. (057) 771-81-47.

E-mail: kaf.yep@nuph.edu.ua.

Національний фармацевтичний університет

Надійшла до редакції 21.10.2016 р.